

DOI: 10.5281/zenodo.3233395

УДК 355.588:351.862 (477)

Мороз С. А., к.держ.упр., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Moroz S., PhD of Public Administration, Senior Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv

**МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ
ІНСТРУМЕНТУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЯК ПІДРУНТЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЇЇ ЯКІСТЮ**

**INTERNATIONAL EXPERIENCE OF USING THE TOOL
OF INTERNATIONALIZATION OF HIGHER EDUCATION
AS A BASES FOR IMPROBING MECHANISMS OF PUBLIC
ADMINISTRATION OF ITS QUALITY**

У статті розглянуто вплив інтернаціоналізації вищої освіти на її якість та обґрунтовано компетенцію суб'єктів державного управління в інституалізації відповідного процесу. Стаття містить результати аналізу змісту окремих державних та університетських програм залучення найбільш підготовлених іноземних абітурієнтів до навчання у ЗВО, які використовуються в системі вищої освіти КНР, Румунії, Угорщини та Туркменістану. Сформульовано висновки щодо напрямів вдосконалення механізмів державного управління за рахунок встановлення норм щодо кількості іноземних студентів та викладачів у межах структури ЗВО, а також необхідності запровадження стипендій та грошових заохочень органами державної влади та адміністрацією ЗВО для залучення іноземних громадян на навчання.

Ключові слова: *інтернаціоналізація вищої освіти, міжнародний досвід, механізми державного управління, заклад вищої освіти, якість вищої освіти*

Influence of internationalization of higher education on its quality was concerned in the article and also the competence of the subjects of public administration in the institutionalization of the relevant process were justified. The article contains the results of analysis of the content of separate state and university programs on involvement of the most trained foreign students to study at the institutions of higher education, which are used in the systems of higher education in China, Romania, Hungary and Turkmenistan. Were made conclusions concerning approaches to improve the mechanisms of higher education with the help of regulating norms on the amount of foreign students and teachers in the framework of the structure of the institution of higher education, as well as the need to introduce scholarships and financial incentives by public authorities and the administration of the institution of higher education to attract foreign citizens to study.

Key words: internationalization of higher education, international experience, mechanisms of public administration, institution of higher education, quality of higher education.

Постановка проблеми. Паризьке комюніке, підписання якого стало результатом роботи Конференції міністрів освіти Європейського простору вищої освіти в Парижі (25.05.2018), визначає розбудову та інституціоналізацію Європейського простору вищої освіти (ЄВПО) на рівні одного з найбільших значущих здобутків так званого Болонського процесу. Функціонування ЄВПО передбачає координацію дій урядів, закладів вищої освіти та інших зацікавлених акторів за напрямом порівняння та узгодження норм національних систем вищої освіти європейських країн. На переконання підписантів Комюніке, результатом такого узагальнення стане не лише підвищення рівня прозорості та зрозумілості функціонування національних систем вищої освіти, а перш за все, зростання їх конкурентоспроможності за рахунок розвитку та використання потенціалів міжнародного співробітництва [9].

Проблематика підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти, з огляду на неабияку свою значущість для забезпечення якості вищої освіти постійно перебуває у межах кола професійної уваги суб'єктів державного управління. На переконання фахівців Міністерства освіти і науки України серед основних переваг інтернаціоналізації вітчизняної системи вищої освіти є: підвищення зрозумілості змісту та практики функціонування вітчизняної системи вищої освіти для міжнародної спільноти за рахунок, з одного боку, інтеграції вітчизняних ЗВО до європейського простору вищої освіти, а з іншого – залучення представників зарубіжних університетів до професійної діяльності у межах інституціонального простору України; формування конкурентних умов для розвитку українських ЗВО, перш за все за рахунок включення останніх до об'єктів моніторингу міжнародних інститутів оцінювання якості вищої освіти, а відповідно і можливості порівняння професійних здобутків ЗВО на глобальному ринку освітніх послуг; підвищення рівня розвитку трудового потенціалу вітчизняних ЗВО та підготовка їх до активної участі у міжнародних проектах [3]. Реалізація кожного з цих напрямів потребує не лише певне інституціональне оформлення (обговорення та оформлення відповідних інституціональних норм), а у тому числі і на безпосередню участь держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтернаціоналізації вищої освіти у своєму так званому чистому вигляді не є об'єктом безпосередньої уваги державно-управлінської науки, а отже переважна більшість наукових пошуків відповідного змістовного спрямування відбувалось поза її межами. Разом з тим, питання використання потенціалів міжнародного співробітництва в системі розвитку освітянської галузі, так само як і інтеграція вітчизняної системи вищої освіти до європейського освітнього

та наукового середовища, не лише можуть, а і повинні розглядатись через призму предметно-об'єктного спрямування галузі науки «Державне управління».

В контексті змістовного спрямування державно-управлінської науки, питання інтернаціоналізації вищої освіти набули свого розвитку у роботах С.К. Андрейчука, Л.І. Антошкіної, А.В. Вербицької, Л.В. Головія, Д.І. Дзвінчука, С.М. Домбровської, М.І. Дудки, В.С. Журавського, Ю.О. Журавльової, В.І. Лугового, В.М. Мороза, О.В. Поступної, А.В. Роміна, В.П. Садкового, Т.Ю. Скиби, А.Є. Тамма, та інших вчених. Окремі питання державного управління вищою освітою та забезпеченням підвищення рівню її інтернаціоналізації були нами розглянуті у межах попередніх напрямів наукових пошуків [5, 7].

Серед зарубіжних вчених проблематикою інтернаціоналізації вищої освіти займалися Х. де Віт (проведено порівняльний аналіз змісту та особливостей інтернаціоналізації вищої освіти у США та Європі), М. Харарі (визначено напрями інституалізації інтернаціоналізації вищої освіти на університетському рівні), Р. Рудзкі (розглянуто особливості управління процесом інтернаціоналізації вищої освіти на стратегічному рівні), М. Ван дер Венде (визначено інноваційні перспективи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти), Б. Еллінгбо (узагальнено досвід американських університетів щодо підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти), Джонг де Х. (з'ясовано потенціали інструментарію державної політики щодо забезпечення інтернаціоналізації вищої освіти на тактичному та стратегічному рівнях її позиціонування), Д.К. Худзик (моделі управління інтернаціоналізацією вищої освіти на університетському та державних рівнях), а також інші дослідники.

Слід звернути увагу на той факт, що проблематика розвитку міжнародного співробітництва в системі вищої освіти України, так само як і питання її інтеграції до європейського простору вищої освіти, постійно перебувають у межах кола наукових інтересів дослідників. Серед останніх науково-комунікативних заходів, тематична спрямованість яких була зосереджена на пошуку ефективних шляхів підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти, слід виділити такі: VII Міжнародну науково-практичну конференцію «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» – секція №5 «Ступені вищої освіти, кваліфікації та їх визнання. Інтернаціоналізація вищої освіти, мобільність та спільні освітні програми» (27.11.2018 року, м. Київ – Інститут вищої освіти НАПН України); Міжнародну науково-практичну конференцію «Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства» – секція № 2 «Інтернаціоналізація вищої освіти: тенденції та виклики» (09.11.2018 року, м. Чернігів – Чернігівський національний технологічний університет); II Міжнародну науково-практичну конференцію «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи» (18-19.04.2018 року, м. Маріуполь – Маріупольський державний

університет) тощо. У вітальному слові до учасників останнього науково-комунікативного заходу заступник Міністра освіти і науки України М.В. Стріха звернув увагу на значущість міжнародного досвіду для вдосконалення змісту та практики реалізації механізмів державного управління розвитком науки в системі вищої освіти України [11]. Не дивлячись на достатній рівень наукового опрацювання проблематики інтернаціоналізації вищої освіти, окремі напрями її позиціонування у межах наукового знання все ще залишаються відкритими для подальших наукових розвідок.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Проблематика забезпечення якості вищої освіти, так само як і питання управління нею, традиційно розглядаються через призму змістовного спрямування педагогічних наук. Такий підхід є цілком слушним, адже основні напрями досліджень у межах паспортів спеціальностей педагогічних наук охоплюють відповідну проблематику. Разом з тим, так звані фахові для педагогічної наукової думки напрями досліджень (моніторинг якості навчального процесу; роль, місце та функції, мета, завдання, зміст, принципи, організаційні форми, методи, засоби управління освітою; інноваційні процеси в галузі управління освітою тощо) не лише не зосереджуються на вирішенні питань інтернаціоналізації вітчизняної системи вищої освіти, а і залишають поза увагою ті аспекти професійної діяльності ЗВО які пов'язані з їх інтегруванням до ЄПВО. Приймаючи до уваги цей факт, а також з огляду на змістовне спрямування державно управлінської науки, можемо стверджувати про те, що відповідна проблематика, особливо в контексті її компетенції у вирішенні питання місця та ролі інституту держави у забезпеченні реалізації вітчизняною системою вищої освіти потенціалів міжнародного співробітництва, не лише може, а і повинна розглядатись на рівні предмету наукової уваги у межах галузі знань «Публічне управління та адміністрування». Отже, у межах цієї публікації ми зосередимо увагу на обґрунтуванні можливості вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти за рахунок впливу на рівень її інтернаціоналізації.

Постановка завдання. За результатами аналізу змісту та практики використання інструменту інтернаціоналізації вищої освіти у межах інституціонального простору зарубіжних країн, визначити напрями вдосконалення механізмів державного управління якістю освітньої діяльності вітчизняних закладів вищої освіти та якістю вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. За дослідженнями колективу авторів на чолі з Т. Добко, інтернаціоналізація вищої освіти на рівні:

- 1) навчального процесу – сприяє: формуванню програм транснаціонального типу, які передбачають залучення онлайн-навчання; розробку програм- близнюків та створення асоціацій ЗВО;
- 2) функціонування і регулювання – передбачає: залучення іноземних студентів; створення для студентів програм, що надають спільні або подвійні дипломи; забезпечення можливості написання кваліфікаційних студент-

ських робіт із залученням закордонних співкерівників або рецензентів; задіяння викладачів, які читають лекції іноземними мовами, та викладачів, що навчались або викладали більше ніж один семестр за кордоном; забезпечення наявності наукових видань й актуальної періодики іноземними мовами в бібліотеці навчального закладу; сприяння мобільності студентів та викладачів навчального закладу, включаючи програми стажування й участь у міжнародних конференціях;

3) адміністрування та фінансування академічної структури – сприяє ефективності функціонування її науково-навчальної, економічної і виконавчої ланок; відіграє важливу роль забезпечення якості в трикутнику знань «освіта-наука-інновації». Отже, інтернаціоналізація вищої освіти «виступає одним з якісних інструментів формування культури внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості, сприяючи розвитку людських ресурсів, соціальному та культурному поступу, виробленню міжнародних стандартів, створенню стратегічних альянсів, формуванню інституційних прибутків, міжнародному брендингу, вдосконаленню студентів і викладачів через набуття міжкультурних компетенцій, прогресу науки» [2, с. 38–39].

В контексті змістовного спрямування державно-управлінської науки щодо можливості використання інтернаціоналізації як одного з механізмів забезпечення якості вищої освіти, вважаємо за необхідне розглянути досвід окремих країн у вирішенні питань ефективності використання відповідного інструментарію. Вивчення досвіду зарубіжних країн, на наше переконання, сприятиме не лише вдосконаленню змісту та практики використання обраної моделі інтеграції до європейського освітнього середовища, а і розвитку методології щодо оцінювання якості вищої освіти, перш за все за рахунок наукового обґрунтування місця та ролі міжкультурних компетенцій і міжнародних стандартів у формулюванні змісту вітчизняної стратегії посилення рівня конкурентоспроможності вітчизняних вишів.

Цікавим та корисним щодо механізмів інтернаціоналізації вищої освіти є досвід запровадження та забезпечення реалізації Урядом КНР програми так званого виштовхування («go outsides») талановитої молоді до освітнього простору тих країн, які мають високий рівень розвитку ринкових інституцій та суспільно-політичних інститутів. Програма передбачає не лише заохочення до навчання за межами КНР найбільш перспективних абітурієнтів, а і створення умов для їх повернення після здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня та первинного професійного досвіду. Така програма, окрім позитивного соціального ефекту (створення додаткових робочих місць; збагачення вітчизняної науки та практики господарської діяльності новими знаннями та досвідом тощо), забезпечує більш ніж відчутні економічні результати. Наприклад, від повернення своїх громадян з навчання за кордоном, бюджет Китаю додатково отримав більше 4 млрд. дол. США. Отримання цих коштів стало результатом залучення тих фахівців які повернулися із закордону до участі у реальному секторі економіки, у тому числі й через ефективне функ-

ціонування заснованих ними компаній. Безумовно, існує відсоток тих студентів, які після закінчення навчання не повернулися до КНР, що відбилась на показниках ефективності реалізації програми «go outsides». За статистикою, середній відсоток тих хто навчався за межами Китаю за державні кошти та після отримання спеціальності повернувся на батьківщину дорівнює 83%. Відповідний відсоток для тих студентів які фінансували своє навчання самостійно є значно меншим та дорівнює 13.9% [1]. Разом з тим, рік від року кількість тих, хто отримавши освіту за кордоном не повернувся до Китаю – зменшується, що свідчить не лише про мінімізацію фінансових ризиків пов'язаних з реалізацією програми, а і про покращення умов для розвитку професійної кар'єри молодих фахівців у межах організаційного простору китайських підприємств.

Схожу за своїм змістом програму опосередкованої інтернаціоналізації вищої освіти розпочав Туркменістан. На цей час понад 1500 студентів з Туркменістану, відповідно до діючих міжурядових угод, навчаються поза межами Республіки. Досвід Туркменістану, в контексті вивчення досвіду інтернаціоналізації вищої освіти, є цікавим і з огляду на існуючу практику використання іноземної мови під час реалізації навчальних програм. Відповідно до Указу Президента Туркменістану від 16.05.2014 було відкрито Міжнародний університет гуманітарних наук і розвитку, викладання навчальних дисциплін у якому здійснюється у відповідності до світових стандартів вищої освіти та виключно англійською мовою [8].

Слід звернути увагу на той факт, що направлення студентів до навчання у зарубіжні ЗВО не є прерогативою виключно тих країн, які знаходяться на етапі розвитку ринково-орієнтованої моделі. Країни які мають сталий рівень розвитку суспільно-політичних та ринкових інституцій також використовують відповідний механізм інтернаціоналізації вищої освіти. Наприклад, Національний Університет Сінгапуру, який за експертними оцінками займає третю сходинку за рівнем і якістю викладання серед ЗВО Азії та позиціонує на 31-му місці у світовому рейтингу ЗВО, у межах окремих своїх програм передбачає направлення студентів на навчання в Ізраїль [13]. Під дещо іншим кутом зору, проблематика інтернаціоналізації вищої освіти може бути розглянута на прикладі урядових програм тих країн, які заохочують іноземних студентів навчатися у національних ЗВО з наданням стипендіального забезпечення. Наприклад, Уряд Румунії запропонував у 2017/18 навчальному році 85 стипендій на навчання за будь-яким з освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалавр, магістр, доктор) у ЗВО Румунії тим особам, які не є громадянами країн-членів Європейського Союзу [16]. Схожу за своїм змістом стипендіальну програму щодо заохочення найбільш талановитих абітурієнтів до навчання у ЗВО Угорщини, запропонував Уряд цієї країни. Відповідно до програми освітнього обміну між Міністерством освіти і науки України та Міністерством людських ресурсів Угорщини на 2016–2018 роки Угорська Сторона надає стипендії для українських студентів для про-

довження навчання в Угорщині. Цікаво, що ініціатива Угорського Уряду не обмежується співпрацею лише з Україною, адже стипендіальна програма для іноземних студентів є доступною не залежно від країни їх походження [17]. У 2017 році офіс Tempus Public Foundation Угорщини отримав документи для участі у стипендіальній програмі від 14602 абітурієнтів з 47 країн світу. Вище наведені приклади є досить поширеними для більшості країн Європейського Союзу. Отже, європейська практика використання механізму інтернаціоналізації вищої освіти передбачає і такий варіант її використання, за умови якого, країна не лише спрямовує своїх студентів на навчання в університети інших країн, а і залучає іноземних студентів до національного освітнього простору. За рахунок залучення найбільш підготовлених іноземних студентів, тут слід констатувати той факт, що університети приймають іноземних студентів як правило за результатами вступних іспитів та наявності рекомендацій від авторитетних вчених, збагачується не лише той ЗВО який прийняв перспективного студента, а і країна на території якої розташований відповідний ЗВО. Останнє зауваження має сенс лише у тому випадку, коли абітурієнт обирає не стільки конкретний ЗВО як місце здобуття вищої освіти, скільки країну його розташування з прийняттям до уваги перспектив можливого майбутнього працевлаштування у межах її економічної підсистеми. У цьому випадку, навчання за кордоном розглядається на рівні певного інструменту еміграції. Нажаль, останнім часом найбільш підготовлені випускники вітчизняних навчальних закладів загальної середньої освіти все далі частіше обирають зарубіжні ЗВО для отримання фахових знань, тим самим перетворюючи Україну на постачальника талановитої молоді для європейських університетів. Наприклад, лише до Польщі (саме ця країна обиралася українськими студентами найчастіше як місце отримання вищої освіти) у 2015 році виїхало на навчання понад 23 тис. студентів. Цей показник у декілька разів перевищує той, який було обраховано у 2009 році. Загальна кількість громадян України які здобули вищу освіту за її межами у 2015–2016 роках перевищує 70 тис. осіб, але лише 20% з них повернулись до України [12]. Для порівняння, станом на 2014/15 навчальний рік, за інформацією експертів аналітичного центру CEDOS (раніше Центр дослідження суспільства), кількість громадян України, які навчались в іноземних університетах була обрахована на рівні 59648 осіб [10]. При співвіднесенні цього показника із загальною кількістю студентів, яка станом на початок 2014/15 рік становила 1676 тис. [4], можемо констатувати той факт, що кожен 28 абітурієнт з України надає перевагу системі вищої освіти іншої країни.

Висновки. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки.

Інтернаціоналізація вищої освіти є одним з потужних механізмів підвищення її якості, а отже держава, використовуючи наявні у розпорядженні важелі впливу, не лише може, а і повинна здійснювати вплив на формування сприятливих умов для інтернаціоналізації вітчизняних ЗВО. Серед пріорите-

тних напрямів діяльності суб'єктів державного управління, у межах визначеного вектору, слід звернути увагу на:

– встановлення норми щодо мінімальної кількості іноземних студентів та викладачів, принаймні для тих ЗВО, які мають національний статус. На нашу думку, кожен з таких ЗВО повинен забезпечити кількість іноземних студентів та викладачів, на рівні не менше 2%. Відповідна проблематика знайшла своє часткове опрацювання у межах попередньо проведених нами наукових пошуків [6]. Запропонована нами частка є досить умовною, та може розглядатися на рівні актуальною лише для початкового етапу інтернаціоналізації ЗВО. Слід звернути увагу, що ЗВО у межах університетської автономії мають достатньо важелів для забезпечення досягнення встановленої мети. Разом з тим, цілком очевидно, що без підтримки держави, наприклад на рівні реалізації відповідної за змістом національної програми, зусилля ЗВО не будуть достатньо ефективними. Отже, питання полягає у необхідності обговорення, розробки та реалізації державної програми інтернаціоналізації вищої освіти;

– можливість запровадження у дію механізму надання суб'єктом державного управління (Президентом України, Урядом України або Верховною радою України) стипендій для іноземних громадян які обирають вітчизняні ЗВО у якості місця здобуття вищої освіти. На наше переконання, надання стипендій, обсяг розміру яких покриває вартість навчання, не є прерогативою виключно суб'єктів державного управління. У якості інституцій які можуть заохочувати іноземних студентів можуть виступати, як місцеві органи влади так і безпосередньо самі ЗВО. Прикладом надання стипендій від органів публічного управління регіонального рівня може слугувати досвід КНР, серед переліку доступних для студентів-іноземців стипендій якої є у тому числі і такі стипендії як: Fujian Provincial Govt. Scholarship for International Students (Уряд провінції Фуцзянь з 2012 року надає стипендії тим іноземним студентам які за результатами екзаменаційних випробувань були відобрали для навчання на бакалаврських, магістерських та докторських програмах. Стипендія покриває не лише оплату за навчання, а і передбачає компенсацію витрат студента на проживання та придбання навчальних матеріалів) [14]; Jasmine Jiangsu Government Scholarship (Уряд провінції Цзянсу з метою популяризації освітніх можливостей університетів провінції та покращенню іміджу китайської вищої освіти, пропонує найбільш успішним студентам-іноземцям отримати стипендію для покриття витрат на: навчання та стажування; оплату навчально-методичної літератури та інших видань; проживання та харчування; медичне страхування [15].

Вище наведені висновки не вичерпують проблематики пошуку напрямів ефективної взаємодії між інститутом держави та інституцією університету в контексті вирішення питань інтернаціоналізації вищої освіти, а отже можуть бути доповнені під час подальших наукових досліджень. Найбільш перспективними напрямами в організації наукових пошуків відповідного змістовно-

го спрямування є ті з них, які пов'язані з визначенням компетенції суб'єктів державного управління та адміністрацій ЗВО у забезпеченні підвищення рівня інтернаціоналізації вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Ершов Ю. Нефть и газ Сибири и Дальнего Востока в контексте российско-китайских отношений / Ю. Ершов // Азия и Африка сегодня. – 2006. – № 6. – С. 3–12.
2. Забезпечення якості вищої освіти: європейські кращі практики для України [електронний ресурс] / (Г. Воскобойникова, М. Головянко, С. Гришко та ін.); укладач Т. Добко. – Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. – Режим доступу: <file:///D:/user/Downloads/ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ%20ЯКОСТІ%20ВИЩОЇ%20ОСВІТИ%20ЄВРОПЕЙСЬКІ%20КРАЦІ%20ПРАКТИКИ%20ДЛЯ%20УКРАЇНИ.pdf>.
3. Інтернаціоналізація повинна стати складовою вищої освіти [електронний ресурс] / Новини МОН України від 15.09.2015 // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2015-09-16-internacjonalizacziya-ukrayinskoyi-vishhoyi-osviti>.
4. Кількість студентів на початок 2014/15 навчального року [електронний ресурс] / Освіта // UA Frontier. Статистика України: візуалізація. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/citizens/zv'yazki-z-gromadskisty/konsultacziyi-z-gromadskisty/gromadske-obgovorennya-2016.html>.
5. Мороз С. А. Французька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ / С. А. Мороз, В. М. Мороз, С.М. Домбровська // Вісник НУЦЗУ (Серія «Державне управління») – 2016. – Вип. 1 (4). – С. 213–222.
6. Мороз С. А. Підвищення якості трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ в контексті змісту механізмів міжнародної співпраці / С. А. Мороз, В. М. Мороз // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць НТУ «ХПІ». – 2015. – Вип. 43 (47). – С. 100–112.
7. Мороз С.А. Німецька модель підготовки науково-педагогічних кадрів: особливості розбудови та перспективи використання для розвитку трудового потенціалу вітчизняних ВНЗ / С. А. Мороз, В. М. Мороз // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2016. – № 2. – С. 87–96.
8. О создании Международного университета гуманитарных наук и развития / Указ Президента Туркменистана от 16.05.2014 года // Нейтральный Туркменистан. – 2014. – №132. – С. 2.
9. Паризьке комюніке [електронний ресурс] / Конференція міністрів освіти Європейського простору вищої освіти, 25.05.2018 // Проект Європейського Союзу «Мережа національних офісів програми Еразмус+ та національних команд експертів з реформування вищої освіти». – Режим доступу: <http://erasmusplus.org.ua/pro-nas.html>.
10. Стадний Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [електронний ресурс] / Є. Стадний, О. Слободян // Аналітичний центр CEDOS. – Режим доступу: <https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky>

ta-chomu.

11. Стріха М.В. Наука в системі вищої освіти України: нові механізми підтримки / М.В. Стріха // Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи : міжнар. наук.- практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. – Маріуполь, 2018. – С. 11–12.

12. Українські спеціалісти їдуть з країни, щоби (не) повернутися [електронний ресурс] / Політика й суспільство // Інформаційний ресурс Deutsche Welle. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/українські-спеціалісти-їдуть-з-країни-щоби-не-повернутися/a-37739524>.

13. Dave S. NUS to set up overseas college in Israel / S. Dave // The Straits Times. – 2011. – 25.02.2011 – P. 16.

14. Fujian Provincial Govt. Scholarship for International Students [electronic resource] / Admissions and Scholarships // Xiamen University. – Access mode: <http://admissions.xmu.edu.cn/ch/ajax/id/22/>.

15. Jasmine Jiangsu Govt. Scholarship [electronic resource] / Scholarships // Jiangsu University. – Access mode: <http://oec.ujjs.edu.cn/en/pages?cid=139&id=103>.

16. Scholarships offered by the Romanian State to foreign citizens through the MFA [electronic resource] / In the news// Ministry of Foreign Affairs. – Access mode: <http://www.mae.ro/en/node/10251>.

17. Stipendium Hungaricum Scholarship Programme [electronic resource] / Stipendium Hungaricum // Tempus Public Foundation. – Access mode: <http://www.mae.ro/en/node/10251>.

References:

1. Ershov, Ju. "Neft' i gaz Sibiri i Dal'nego Vostoka v kontekste rossijsko-kitajskih otnoshenij [Oil and gas of Siberia and the Far East in the context of Russian-Chinese relations]". *Azija i Afrika segodnja*. – *Asia and Africa today* 6 (2006): 3–12. Print.

2. Voskoboinykova, H., Holovianko, M. & Hryshko, S. Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity: yevropeyski krashchi praktyky dlia Ukrainy [Ensuring the quality of higher education: European best practices for Ukraine]. *Kyivskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet im. Vadyma Hetmana*. – *Kyiv National Economic University named after. Vadim Hetman*. Web. 13 Feb. 2019. <<http://mon.gov.ua/citizens/zv'yazki-z-gromadskistyuu/konsultacziyi-z-gromadskistyuu/gromadske-obgovorennya-2016.html>>.

3. *Internatsionalizatsiia povynna staty skladovoiu vyshchoi osvity [elektronnyi resurs]* Novyny MON Ukrainy vid 15.09.2015. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. – Ministry of Education and Science of Ukraine. Web. 13 Feb. 2019. <<https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2015-09-16-internacziionalizacziya-ukrayinskoyi-vishhoyi-osviti>>.

4. *Kilkist studentiv na pochatok 2014/15 navchalnoho roku [Number of students at the beginning of 2014/15 academic year]* Osvita. UA Frontier. Statystyka Ukrainy: vizualizatsiia. – Education. UA Frontier. Statistics of Ukraine: visualization. Web. 13 Feb. 2019. <<http://uafrontier.com/kilkist-studentiv-na-pochatok-2014-2015-navchalnogo-roku/>>.

5. Moroz, S.A., Moroz, V.M. & Dombrovska, S.M. "Frantsuzka model pidhotovky naukovopedagogichnykh kadrov: osoblyvosti rozbudovy ta perspektyvy vykorystannia dlia rozvytku trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ [The French

model of training of scientific and pedagogical personnel: peculiarities of development and prospects of use for the development of labor potential of native higher educational institutions]". *Visnyk NUTsZU (Serii «Derzhavne upravlinnia») – Bulletin of the Nutsu (Series "Public Administration")* 1 (4) (2016): 213–222. Print.

6. Moroz, S.A. & Moroz, V.M. "Pidvyshchennia yakosti trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ v konteksti zmistu mekhanizmiv mizhnarodnoi spivpratsi [Improving the quality of labor potential of domestic higher educational institutions in the context of the content of mechanisms of international cooperation]". *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnicnoi elity: zb. nauk. prats NTU «KhPI» – Problems and prospects of formation of the national humanitarian and technical elite: Sob. sciences works of NTU "KhPI"*, 43 (47) (2015): 100–112. Print.

7. Moroz, S.A. & Moroz, V.M. "Nimeczka model pidgotovky naukovo-pedagogichnykh kadrov: osoblyvosti rozbudovy ta perspektyvy vykorystannya dlya rozvytku trudovoho potentsialu vitchyznianskykh VNZ [German model of training of scientific and pedagogical staff: peculiarities of development and prospects of use for development of labor potential of domestic higher educational institutions]". *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy: filosofii, psikhologii, pedagogiki, sotsiologii – The theory and practice of social systems management: philosophy, psychology, pedagogy, sociology* 2 (2016): 87–96. Print.

8. *O sozdanii Mezhdunarodnogo universiteta gumanitarnykh nauk i razvitiia* (2014) Ukaz Prezidenta Turkmenistana ot 16.05.2014 goda. Neitral'nyj Turkmenistan. – About the creation of the International University of Humanities and Development. Decree of the President of Turkmenistan dated May 16, 2014. Neutral Turkmenistan, 132. 2. Print.

9. *Paryzke komiunike. Konferentsiia ministriv osvity Yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity, 25.05.2018*. Proekt Yevropeiskoho Soiuzu «Merezha natsionalnykh ofisiv prohramy Erasmus+ ta natsionalnykh komand ekspertiv z reformuvannia vyshchoi osvity». – Paris Communiqué. Conference of Ministers of Education of the European Higher Education Area, 25.05.2018. European Union Project "Network of National Offices of the Erasmus + Program and National Experts' Teams on Higher Education Reform". Web. 13 Feb. 2019 <<http://erasmusplus.org.ua/pro-nas.html>>.

10. Stadnyi, Ye. and Slobodian, O. "Ukrainski studenty za kordonom: skilky ta chomu? [Ukrainian Students Abroad: How and Why?]" *Analitychnyi tsentr CEDOS. – Analytical Center of CEDOS*. Web. 13 Feb. 2019. <<https://www.cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>>.

11. Strixa, M.V. "Nauka v syshhoyi osvity Ukrainy: novi mexanizmy pidtrymky [Science in the system of higher education of Ukraine: new mechanisms of support]". *Internacionalizaciya vyshhoyi osvity Ukrainy v umovax polikulturnogo svitovogo prostoru: stan, problemy, perspektyvy: mizhnar. nauk.-prakt. konf., 18-19 kvitnya 2018 r. – Internationalization of higher education of Ukraine in the conditions of the multicultural world space: state, problems, perspectives: intern. sciences - practice Conf., April 18-19, 2018 - Mariupol*, 11–12. Print.

12. *Ukrainski spetsialisty yidut z krainy, shchoby (ne) povernutysia [Ukrainian specialists go from country to return]*. Polityka y suspilstvo. Informatsiyni resurs Deutsche Welle. – Information resource of Deutsche Welle. Web. 13 Feb. 2019. <<http://www.dw.com/uk/ukrainski-spetsialisty-yidut-z-krainy-shchoby-ne>>

povernutysia/a-37739524>.

13. Dave, S. "NUS to set up overseas college in Israel". *The Straits Times*. 25.02.2011. P. 16. Print.

14. Fujian Provincial Govt. "Scholarship for International Students. Admissions and Scholarships". *Xiamen University*. Web. 13 Feb. 2019. <<http://admissions.xmu.edu.cn/ch/ajax/id/22/>>.

15. Jasmine Jiangsu Govt. "Scholarship". *Jiangsu University*. Web. 13 Feb. 2019 <<http://oec.ujs.edu.cn/en/pages?cid=139&id=103>>.

16. "Scholarships offered by the Romanian State to foreign citizens through the MFA". *In the news. Ministry of Foreign Affairs*. Web. 13 Feb. 2019 <<http://www.mae.ro/en/node/10251>>.

17. "Stipendium Hungaricum Scholarship Programme". *Stipendium Hungaricum. Tempus Public Foundation*. Web. 13 Feb. 2019 <<http://www.mae.ro/en/node/10251>>.